

PROJEKT LOM

30 års uppföljning av lommarnas häckning

Huvuddelen av de europeiska bestånden av storlom och smålom häckar i de nordiska länderna, så vi ett internationellt ansvar för dem. Och som toppredatorer är de användbara indikatorer på miljötillståndet i landets sjöar. Mot den bakgrunden har Projekt Lom gjort årliga bedömningar av lommarnas häckning under 30 år. Men nu är framtiden oviss.

Projekt Lom, <https://projektlom.birdlife.se/>, började 1994 som ett gemensamt initiativ av Svenska Naturskyddsföreningen och Sveriges Ornitologiska Förening (numera BirdLife Sverige), mot bakgrund av det ansvar som följer av att huvuddelen av de europeiska bestånden av de båda lomarterna häckar i de

nordiska länderna, i kombination med farhågor för en låg ungproduktion och en komplex hotbild. Hela tiden har årliga bedömningar av häckningsutfallet utgjort kärnan i verksamheten, i perspektivet att information om nivåer och trender är nödvändiga underlag för prioriteringar i fågelskyddsarbetet. Som fiskätande fåglar och toppredatorer i sjöekosystemen fungerar lommarna också som värdefulla indikatorer på miljöförändringar med mer vittomfattande effekter än att två karismatiska fågelarter påverkas.

Arbetet bygger på frivilliga fältarbetsinsatser. Sedan starten 1994 har över 620 personer medverkat med rapporter från häckningsplatser för storlom eller smålom under minst ett år. Sedan år 2000 har dessut-

om årliga avstämnings gjorts av rapporteringen av lommar med häckningskriterier på Artportalen. Under senare år har ungefär 180 personer varit i aktiv kontakt med Projekt Lom med rapporter om lommar på tänkbara häckningsplatser.

Efter 30 år går arbetet i Projekt Lom nu ner på en lägre växel och med fokus på sammanställning och redovisning av resultat, snarare än fortsatta årliga uppföljningar. Därför ges här en sammanfattande bedömning om häckningsutfallet hos de två lomarterna under de gångna 30-åren 1994–2023.

Utförligare information för enskilda år och statistiska analyser av tidstrender och regionala skillnader återfinns i en mer detaljerad rapport på Projekt Loms hemsida, <https://cdn.birdlife.se/wp-content/uploads/sites/30/2024/02/Projekt-Lom-1994-2023.pdf>.

Storlom

Den positiva bedömning som Projekt Lom har gjort för storlommen under flera år måste tyvärr revideras, mot bakgrund av en försämrad häckningsframgång i delar av landet och indikationer på en försämrad överlevnad bland de icke flygga ungarna.

Under senare år har bedömningar av häckningsresultatet gjorts på basis av information från 400–500 par eller 6–7 % av

FOTO: GÖRAN JOHANSSON

Storlommar *Gavia arctica* med unge.

det svenska beståndet, med en sämre täckning för Norrland. Ungproduktionen har långsiktigt legat inom det intervall på 0,37–0,47 stora ungar per par och år, som bedömts var tillräckligt för att kompensera för den årliga dödligheten. Den har varit lägre i Östra Svealand och Sydöstra Götaland, jämfört med övriga landet. Kortsiktigt under den senaste 12-årsperioden, 2012–2023, har ungunproduktionen i dessa delar av landet tangerat eller legat under nivån som kompenserar för den årliga dödligheten. Sett till trender har häckningsutfallet långsiktigt försämrats i landets sydöstra delar, och mera kortsiktigt under den senaste 12-årsperioden har ungunproduktionen minskat i hela Götaland.

En långsiktig minskning av andelen ungfåglar med två stora ungar i stora delar av landet indikerar en försämrad överlevnad av de icke flygga ungarna. Minskningen sammanfaller tidsmässigt med att många sjöar har "brunifierats" till följd av ökade mängder organiskt material. Ökade barrskogsarealer och klimateffekter är viktiga bakomliggande orsaker. Brunifieringen leder till sämre ljusförhållanden och därmed sämre förutsättningar för föräldrafåglarna att finna fisk till ungarna. Mer om den här problematiken finns att läsa i en artikel i *Vår Fågelvärld* nr 4/2023, https://cdn.birdlife.se/wp-content/uploads/sites/30/2023/09/Storlom-Var-Fa-gelvarld-4_23.pdf.

2023 blev ett bra år för storlommen i Nordvästra Götaland, Västra Svealand och i Norrland, medan ungunproduktionen låg under nivån som balanserar

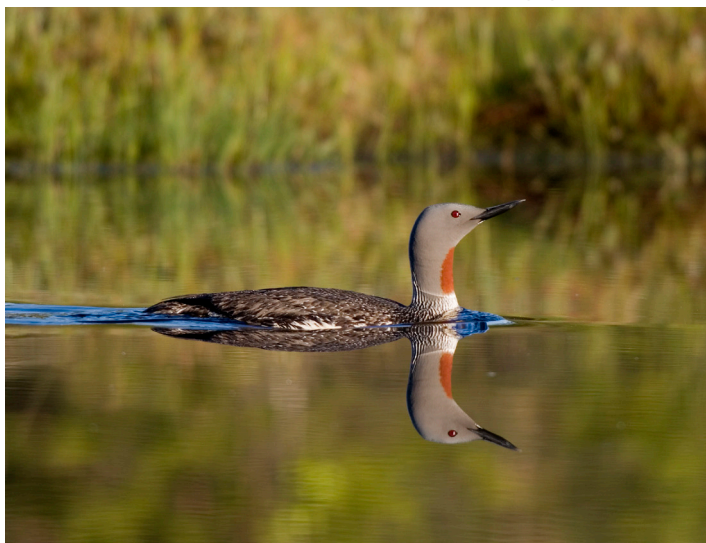

FOTO: MIKAEL ARINDER

Smålom *Gavia stellata*.

för den årliga dödligheten i Sydöstra Götaland och Östra Svealand.

Smålom

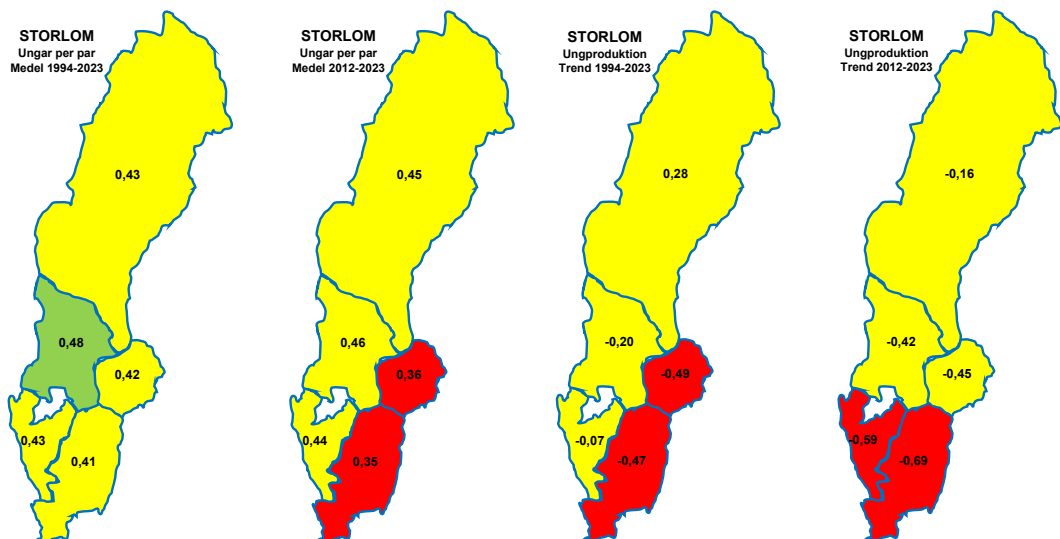
Situationen för smålommen är mer bekymmersam än för storlommen. Under senare år har bedömningarna gjorts på basis av information från 150–200 par eller ungefär 11 % av det svenska beståndet, men liksom för storlommen med en sämre täckning för Norrland. På Sydsvenska Högländet och i artens svenska kärnområde i Svealand (inkl. Dalsland) har ungunproduktionen långsiktigt sedan mitten 1990-talet legat under nivån på 0,80–0,90 stora ungar per par och år som bedömts behövas för att kompensera för den årliga dödligheten. Resultatet har varit bättre i Norrland, men även där något under nivån som balanserar för den årliga dödligheten. Det har varit en långsiktigt minskande trend i häckningsutfallet i hela

landet, och den bedöms bland annat vara kopplad till ett ökat predationstryck.

2023 blev ännu ett svagt år för smålommen i hela landet. I Svealand plus Dalsland var häckningsutfallet det lägsta under hela 30-årsperioden 1994–2023 och på Sydsvenska Högländet det näst sämsta under samma period. I Norrland blev häckningsresultatet något bättre men även här betydligt under genomsnittet för de senaste 30 åren.

Framtiden för Projekt Lom

Efter 30 års verksamhet är framtiden för de årliga uppföljningarna av lommarnas häckning oviss. Fältarbetet har till stor del varit beroende av en åldrande kärntrupp, och varje år har några tvingats dra in på eller helt upphöra med fältarbetet då man inte är lika rörlig eller "terränggående" som tidigare. Tyvärr har vi inte lyckats att nyrekrytera medarbetare i samma omfatt-

Storlom: Medelantalet stora ungar per par och år under 30-årsperioden 1994–2023 och mera kortsiktigt under perioden 2012–2023. Rött = undernivån som balanserar mot den årliga dödligheten, gult = på nivå för att balansera mot den årliga dödligheten, grönt = över nivån som balanserar mot den årliga dödligheten.

Storlom: Trender (Spearman rs) i ungproduktionen under 30-årsperioden 1994–2023 och mera kortsiktigt under perioden 2012–2023. Rött = Signifikant negativ trend, gult = ingen signifikant trend.

ning. Vi har inte heller funnit nya krafter som är intresserade av att axla ett långsiktigt ansvar för projektledning och för de årliga sammanställningarna.

Därför är det tillfälle för ett

STORT TACK till er alla som har medverkat med uppgifter om de två lomarternas häckning på skilda håll i landet. Genom er samlade arbetsinsats har vi kunnat hålla oss uppdaterade

FOTO: ELISABETH FAGERBERG

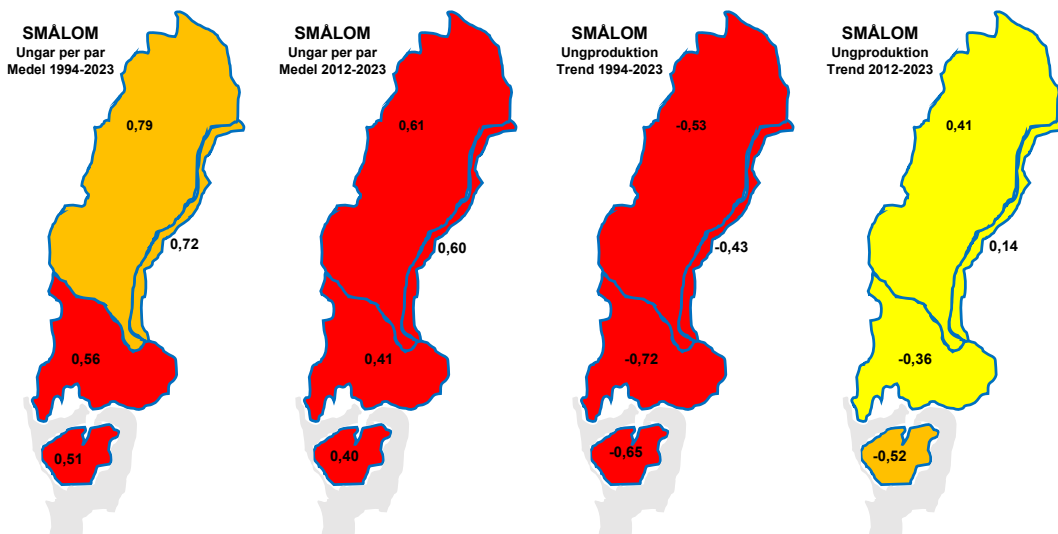

Storlommar *Gavia arctica*.

om hur det går för två fågelarter där vi har ett internationellt ansvar. Många av er har varit med under flertalet av de 30 år vi har arbetat inom Projekt Lom,

TACK också till Svensk Fågel-taxering som har bidragit med årligen uppdaterad information om trender på regional basis för både storlommen och smålommen. Detta har gett oss en möjlighet att jämföra trender och nivåer i ungproduktionen med variationer i de häckande beståndens storlek.

Många har över åren lämnat bidrag till Projekt Lom. Under senare år har Alvins Fond lämnat bidrag till reseersättningar för delar av fältarbetet avseende smålom i Norrland, och Västergötlands Ornitologiska Förening för inventeringar av smålom i landskapet.

Smålom: Medelantalet stora ungar per par och år under 30-årsperioden 1994–2023 och mera kortsiktigt under perioden 2012–2023. Rött = undernivån som balanserar mot den årliga dödligheten, orange = obetydligt under nivån som balanserar mot den årliga dödligheten.

Smålom: Trender (Spearman r_s) i ungproduktionen under 30-årsperioden 1994–2023 och mera kortsiktigt under perioden 2012–2023. Rött = Signifikant negativ trend, orange = svagt negativ trend, gult = ingen signifikant trend.

För båda lomarterna finns en problembild som även framöver måste hanteras i fågelskyddsarbetet. I det perspektivet finns ett fortsatt behov av att långsiktigt följa upp häckningsutfallet. Lommarna är långlivade, och de börjar häcka först när de är några år gamla. Det kan vara en av anledningarna till att det sällan finns några entydiga samband mellan häckningsutfall och trender i de häckande beståndens storlek, såsom de kan utläsas i resultaten från Svensk Fågeltaxering. Uppföljningen av nivåer och trender i ungproduktionen och de häckande beståndens storlek kompletterar varandra – båda verksamheterna behövs. Därför är det uppmuntrande att flera medarbetare inom Projekt Lom har visat sig vara fortsatt intresserade att

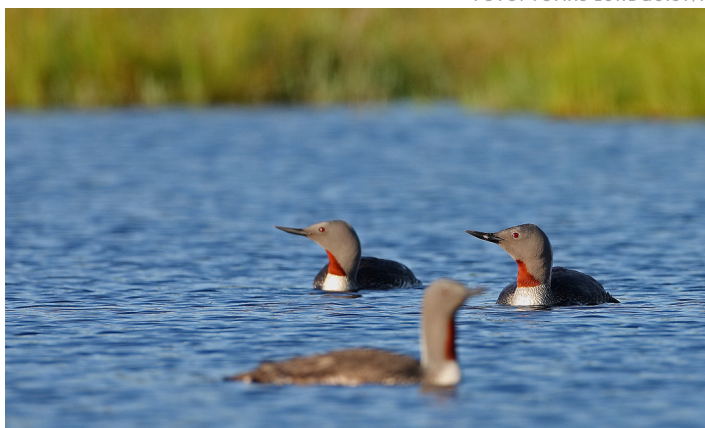
hålla några sjöar eller tjärnar under uppsikt. Läger du in dina observationer på Artportalen, med korrekt information om bland annat häckningskriterier, bidrar du till att skapa möjligheter till framtida bedömningar av

häckningsutfallet – ta gärna del av handledningen på hemsidan, <https://cdn.birdlife.se/wp-content/uploads/sites/30/2022/01/Rapporthandledning.pdf>.

VÄLKOMMEN till lomvattnen!

MATS O.G. ERIKSSON

FOTO: TOMAS LUNDQUIST/N

Smålommar *Gavia stellata*.